

DEUTE PÚBLIC I ELIT POLÍTICA A TERRASSA DURANT LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVII

Bernat Hernández

En el moment de començar un estudi de recerca històrica, un dels primers elements de configuració ideològica prové de la bibliografia existent sobre el període de la història de Terrassa que s'investiga. Tal vegada en aquest punt radica un dels problemes fonamentals d'aquest article. El marc cronològic que tracto no disposa, fins ara, de referències detallades per part dels historiadors. En contrast, no és escassa la polèmica de què han estat objecte la Guerra dels Segadors, com a data inicial del període, o la Guerra de Successió, com a data final, dins de la historiografia terrassenca.¹ De manera semblant, la importància amb què ha estat abordada tota la temàtica referida al sistema de privilegis, des de les recopilacions de finals del segle XIX de Ventalló i Soler, ha estat presa encara en un primer plànol en els estudis històrics més recents per M. Solé o, des de perspectives més arxivístiques, per T. Cardellach.² Es destaquen, com a elements rupturistes a la història local, la separació de les universitats en primer lloc, i, més endavant, la introducció del sistema d'insaculació de manera progressiva des de les dècades finals del segle XVI. La manca d'estudis sobre grups de poder i interessos locals és, doncs, quasi total. És, però, precisament, a partir de l'estudi d'aquest fenomen i de les seves particulars combinacions com es fa possible una reinterpretació d'aquesta lectura institucional i la presentació del desplegament de privilegis i actuacions del virrei i de la Reial Audiència no pas com una formulació de la pràctica d'un intervencionisme reial sobre els poders locals, sinó com la concreció més accentuada d'una autonomia secular dels poders locals respecte de qualsevol intent de control des d'instàncies supralocals. Això no significà, però, prescindir globalment de la participació activa i aplicada en la negociació i l'aprofitament de les possibilitats ofertes per autoritats d'àmbit català, com podien ésser l'Administració virreinal o la Reial Audiència. Ben al contrari, aquesta segona dinàmica es posà de manifest en l'enfocament que s'intentà sempre en els tractes amb els creditors censalistes, cercant l'arbitratge i l'execució efectiva de les normatives emanades de nuclis de poder no locals però que, per aquesta mateixa raó, permeteren assolir acords amb entitats o persones que sobrepassaven l'estreta i tancada sociologia de les universitats de la vila i del terme de Terrassa durant el segle XVII.

Des d'aquests punts preliminars es desenvolupa aquest estudi. S'observarà la interrelació que es donà entre sectors dels grups dirigents i els interessos econòmics i socials de la comunitat. L'adequació d'ambdós sistemes fou molt perfeccionada perquè els mateixos mecanismes de govern i de poder comportaren una identificació del conseller o de qualsevol altre càrrec amb la comunitat regida. D'alguna manera, el govern administratiu pogué estar regulat per una legislació emanada del poder reial, encarnat pel virrei, però a la pràctica s'articulà per una escala de valors molt centrada en el nivell local. Tanmateix, la referència obligada a l'intervencionisme de les institucions reials catalanes és evident, en tot moment, a partir de la influència determinant dels esdeveniments bèl·lics i econòmics.

Els precedents i la nova organització del poder municipal

Amb la fi de la Guerra dels Segadors, comença a Catalunya una nova trajectòria en les relacions entre el govern de la Monarquia i els poders autònoms del Principat. No

interessa penetrar ara en la polèmica sobre el caràcter neoforalista o no del model d'ordenació en l'àmbit català del joc polític del regne, però es pot pensar que algunes de les conclusions que es puguin treure d'aquest estudi poden ésser extrapolables a la trajectòria general a nivell català.

En primer lloc, es pregunta fins a quin punt es donaren unes condicions favorables per a una "nova" construcció d'interessos socials en el marc de les universitats de Terrassa, tot i retenint com a fenomen crucial el desplegament polític d'ordinacions que vingué donat des de la institució del virregnat l'any 1661. En segon lloc, es prova d'observar el comportament polític d'aquesta "nova" classe dirigent, per a la qual cosa es relacionen dos aspectes molt específics: l'existència d'un deute local que havia d'ésser extingit i la seva relació estratègica amb el grup oligàrquic de poder que es pugui haver detallat en el primer apartat. D'aquesta manera, es posen en relació l'estructura sociopolítica de govern, la fiscalitat i el grau d'homogeneïtat del cos social comunitari respecte als rengles de poder local. Avanço que les conclusions seran dues. S'observarà una autonomia quasi total d'actuació i exercici del poder pels prohoms de la localitat i llurs xarxes de promoció i relació social restaran completament immunitzades contra la influència de regles emanades des de l'exterior dels centres decisoris de Terrassa. I, per altra banda, en una dinàmica que només és superficialment paradoxal, es prioritzarà la intervenció d'aquestes mateixes instàncies d'intromissió rebutjades a l'espai de la policia local, però acceptades per tal d'aconseguir mecanismes de consens sobre aspectes estratègics que sorgien en les seves implicacions de les possibilitats de pressió de l'oligarquia terrassenca de l'època.

Un bon exemple de tot això són les ordinacions promulgades pel virrei de Catalunya sobre el govern local de Terrassa l'any 1661.³ El nou regiment tenia l'origen en la tramesa anònima d'un memorial de greuges des de Terrassa en el qual es demanava la privació de l'extracció de clavaris, mostassafs "y també demanant que mudassen algunes persones de les inseculades en les bosses de concellers y Consell de dita vila posant y inseculant-ne de altres", a la vegada que se sol·licitava una revisió fiscal dels comptes dels clavaris des que la vila havia tornat sota domini de Felip IV. En un primer moment, el Consell decidí procedir criminalment contra els culpables de "posar en confusió la present vila y per guardar no y aje pau y quietut entre los particulars d'ella". Només tres individus es negaren a votar la proposta de formalitzar l'enquesta: Jaume Vives, Antoni Ollés i Pere Joan Samaranch. Tots tres foren objecte de represàlia i no tornaren a actuar a càrrecs determinants del govern municipal. Només Samaranch reaparegué durant la crítica conjuntura de la Guerra de Successió.

La denúncia, però, seguí el seu curs i l'any 1661 s'aplicaven les noves ordinacions que significaren, essencialment, un conjunt de regularitzacions burocràtiques sobre una identitat governativa que ja era històrica. La incidència sobre el grup de poder local fou mínima. Encara que es féu elecció dels nous càrrecs de clavari i mostassaf segons una llista de candidats segellada i vinguda de la Reial Audiència, la capacitat de destriar entre els naturals de la vila estava condemnada al fracàs si s'intentava imposar persones desafectes o no incloses dins del grup dirigent

format secularment. Malgrat l'intervencionisme reial, representat per la mediació imposada pel virrei, la llista presentada des de la Reial Audiència no proposava per a clavari cap personatge estrany al govern local. Pel que fa al càrrec de mostassaf, les dues persones elegides —això malgrat que la carta portava segell reial— foren desqualificades pel Consell de la vila. Una, Jaume Marquet, perquè ocupava el càrrec de prohoms aquell any; l'altra, el refractari Jaume Vives (el mateix que negà el seu vot en la persecució judicial dels "difamadors") ja que era deutor de més de 200 lliures al Consell. Els límits a l'alteració de la composició dels sectors dirigents de Terrassa foren inelàstics l'any 1661 —tot i que l'autoritat reial era exercida efectivament— i així romandrien fins passada la Guerra de Successió.

Quelcom semblant es confirma a partir d'una altra situació que concreta els invariables marges d'actuació dels poders locals davant de situacions que sobrepassaven l'àmbit terrassenc i que es poden presentar a partir d'alguns episodis de la Guerra de Successió. Ventalló qualificà el període com a "época cruel y de horribles vejámenes" per a les viles que optaren per la causa de l'Arxiduc, com la nostra població.⁴ Realment no es coneix gaire sobre els esdeveniments a Terrassa, excepció feta de les memòries de fra Joan Garriga. Si hom es guiés pel relat del frare, tornaria a reafirmar les paraules de Ventalló. Tanmateix, la documentació permet plantejar el tema des de perspectives polítiques i sociològiques ben diferents. I la percepció que es pot fer d'un seguit de situacions no es redueix a l'estudi de les variables d'exercici actiu del control del poder per part de l'elit, sinó que inclou també l'anàlisi d'un mecanisme de govern de situació crítica, com és la Junta, on queda més palesa la tàctica de la facció, del control exercit per una minoria sobre la població. En definitiva, deixant de banda la Junta d'emergència de l'any 1697,⁵ en situacions o experiències clau es relacionen mecanismes alternatius de control, totalment estranys a l'ordenació legal i institucional, mitjançant els quals grups reduïts orienten llurs actuacions a l'obtenció de finalitats que esguarden, fonamentalment, objectius confusament comunitaris.

Al mes d'agost de 1713, quan el pareire Josep Mas era batlle de la Universitat, la vila fou assaltada per prop de 200 "voluntaris" (guerrillers proborbònics) que, dirigits per Francesc Almirall, segrestaren els germans Bru i Móra, terratinents de Terrassa.⁶ Jaume Bru, ciutadà honorat de Barcelona, i Josep Bru pertanyien al grup d'individus no integrats en el sistema de govern local però que eren, alhora, uns elements importants en el joc d'interessos econòmics del terme de Terrassa. Posseïen la major heretat dintre dels límits de la vila, entre d'altres propietats immobiliàries. També arrendaven diferents drets als particulars de la vila, per més de 342 lliures anuals. Durant el judici posterior, les versions foren enfrontades. El ministeri fiscal afirmava que els voluntaris actuaren sota ordres de Joan Cahis, conseller de la vila, i que en última instància el responsable era el mateix batlle Mas, "el qual avría asistido [a una junta, B.H.], tomándose el acuerdo de prender dichos caballeros y pedirles 800 o 1.000 doblones de composición, y echarles de Tarrassa". Sembla, però, que Mas i Cahis actuaren de manera força diferent. S'oposaren a l'assalt dels guerrillers i intentaren cridar la població a sometent. Abandonaren aquesta idea quan entengueren, per

indicacions del capellà Jaume Pérez, que en realitat el segrestat seria només Pau Busquets. Es posà en marxa, llavors, un mecanisme alternatiu de govern. Per tal de resoldre la situació, es formà una Junta d'eclesiàstics i paisans amb la millor experiència possible i, després d'un fallit cop de mà contra els guerrillers, els hostatges Bru i Busquets foren alliberats.

Portada d'un llibre comptable de l'administració financera local. AHCT Llibre de pòlisses de la vila de Terrassa 1684-1708, f.1. (Foto: AHC de Terrassa).

L'esdeveniment tingué un marcat caràcter de guerra social i política, que necessità ésser reconduïda per la constitució de juntes que substituïssin —encara que solament en l'aspecte formal i no sociològic— els mecanismes habituals de govern. Les víctimes del segrest foren els hisendats Bru i el comerciant Pau Busquets, gent que manejava elevades sumes de diners. Enfrontament, doncs, entre pobres i rics?⁷ Molts homes de negocis afirmaren que l'ambient a la vila l'any 1713 era irrespirable per a persones com Pau Busquets, procurador dels germans Bru, o el comerciant Gaietà Coromines, que fugí de Terrassa aquell mateix any.⁸ Les conseqüències econòmiques de la guerra es copsaven en la manca de liquidesa del govern local, finançat mitjançant pòlisses repartides entre la població. Pòlisses que, l'any 1713, ja estaven totalment deflacionades i no tenien ni tan sols valor fiduciari. L'extrema gravetat amenaçava d'alterar l'ordre social de la vila, quan el mateix any de 1713 corrien veus al

carrer Sant Pere incitant que “ninguna persona del carrer obehís lo soldat”.⁹ Aquests mecanismes, doncs, es repetiran sempre que es posi en dubte el cos social o es produeixin situacions de crisi.

Per un acte del 28 de setembre de 1717 és coneguda la composició de la Junta de la Universitat de la vila de Terrassa, formada per individus “electi et nominati per Regiam Junctam Gubernii” del Principat. A la convocatòria comparegueren el Dr. Josep Salvany, el Dr. Francesc Parellada, Pere Màrtir Gubert, Francesc Amat, Francesc Pont, Antoni Escuder i Francesc Aragó, amb la presència del batlle Pere Poal. La Junta tenia com a finalitat “resoldrer y tractar lo concernent al real servey y utilitat pública”. I, en aquest sentit, són explicables les discrepàncies de jurisdicció que pogueren tenir amb el govern dels consellers vilatans (Pere Boada, Valentí Busquets o Cosme Suris), que havien estat elegits per la mateixa Reial Junta de Govern del Principat el 18 o 19 de desembre de 1716.¹⁰

Perquè, si bé les persones que ocupaven els càrrecs de consellers eren membres del grup o elit de govern conformat des de mitjan segle XVII, en el cas de les persones que componien la Junta de la Universitat, dues eren doctors en medicina i una cirurgià —que no participen en càrrecs locals entre 1660 i 1716— i, de les quatre restants, només Francesc Pont havia exercit un càrrec de govern abans de l'any 1714. Era, però, un nou privilegiat que controlava les recentment creades rendes d'estancs i que, a les darreries de 1717, demanava l'exempció de qualsevol càrrec local.¹¹ D'alguna manera, doncs, la decisió sobre el gravamen fiscal dels habitants de la vila quedà en mans de personalitats estranyes al marc oligàrquic tradicional. Encara que tota decisió havia d'ésser presa en consens de la Junta amb els consellers, aquests no dubtaren a donar un gir complet a aquesta situació desfavorable als rengles de poder de la vida local. Sense consultar amb els membres de la Junta ni amb el batlle, els tres consellers esmentats congregaren un consell general, “compost de molts hòmens habitants en dita vila, antes revocat per dita Real Junta del Principat”. L'assaig de retornar a les vies tradicionals comportà que el batlle Pere Boada (potser un element infiltrat dels consellers?) assumís el comandament de la vila, llançant acusacions contra el Dr. Salvany, després que la mateixa Junta s'hagués vist obligada a escoltar les propostes resolutòries del conjunt “econòmic i polític de la vila”.

Aquests esdeveniments permeten contrastar dues conclusions subsidiàries que lliguen, per altra banda, amb les hipòtesis desenvolupades a l'article. Quan existí una situació límit d'alteració del marc de govern municipal, en una conjuntura bèl·lica o, fins i tot, de repressió militar efectiva, les coordenades de govern patiren una mínima desnaturalització temporal. Altrament dit, no foren en cap cas anorreades per instàncies alienes al marc tradicional de poder local.

Els esdeveniments informen, també, sobre la variable actitud política de la vila. Al costat de destacats austriacistes com ara els coronels Brichfeus o Busquets i Mitjans, resistents fins a última hora,¹² les actuacions incontrolades dels guerrillers i l'amenaça que suposaren a l'estabilitat social del moment fan sospitar una major importància dels

sectors proborbònics. És poc coneguda la realitat terrassenca de l'època, però les notícies són prou compromeses a l'hora d'emetre un judici definitiu.¹³

Les concòrdies sobre els censals de la Universitat de la vila. Poder general i interessos particulars

Considerat, en el marc de la vida terrassenca de finals del segle XVII, el deute acumulat per ambdues universitats des de les primeres dècades resultà perceptiblement augmentat per les enormes quantitats despeses durant la Guerra dels Segadors.¹⁴ Encara que manquen estudis sobre les finances municipals de la Terrassa moderna, és ben clar, a partir de les notícies que es poden recopilar, el paper de primer ordre que juga el deute —i la seva mateixa dinàmica d'extinció— sobre el grup de poder polític de les dues universitats. Només cal recordar que era necessària la signatura de les concòrdies, és a dir, disposar-se a arriscar sumes monetàries importants, per tal de poder exercir qualsevol càrrec municipal.¹⁵ Tot i experimentant diferents estratègies per solucionar el problema de l'endeutament, ambdues universitats tingueren present el deute com un element d'incidència extrema sobre l'activitat econòmica, social i política del temps local.

Realment, les diferents modalitats de fer front al pagament de censals i pensions permeten, a més, observar amb nitidesa el marc d'interessos i de relacions socials que diferencià secularment les universitats de la vila i la forana. Afegit a les estratègies financeres d'amortització, però, s'ha de considerar també l'origen d'aquests cabals deguts i el termini del pagament efectiu, per tal de considerar amb una perspectiva ben àmplia la política seguida els decennis posteriors.

Quelcom estava fora de tot dubte. A mitjan segle XVII, el pagament expedit del deute era impossible en un termini breu per a ambdues universitats. La solució adoptada consistí en l'elaboració de concòrdies, documents que cercaven un acord entre creditors i govern local, que incloïen mitjanceries d'interessos a partir del pagament a terminis del deute i de la renúncia explícita a actuacions de pressió o a execucions per via judicial. Les successives concòrdies singularitzaren, també, la intervenció del govern reial sobre la vida local, en ésser necessari disposar del reconeixement —i, en última instància, de l'arbitratge— per part del virrei de Catalunya. Una intervenció que sí que es pot considerar transcendent respecte al marc local d'interessos polítics, a diferència dels dubtosament efectius privilegis d'ordenació jurídica, la repercussió dels quals fou, la major part de les vegades, quasi nul·la.¹⁶

En el cas de la Universitat de la vila de Terrassa, el Consell intentà des del principi de la postguerra solucionar el problema dels censals amb una primera concòrdia feta l'any 1659.¹⁷ Al text s'argumentava la racionalització del pagament de les pensions endarrerides i futures dels censals que sobrepassaven completament les possibilitats de finançament, a partir dels efectius obtinguts de l'arrendament dels serveis comunitaris, com ara la carnisseria de la vila, però també del cobrament de les contribucions, el tot just renovat impost sobre l'entrada i eixida del vi i dels productes de la verema o, fins i tot, l'elaboració del pa, encara que de moment no es plantejaren contribucions directes sobre la població.¹⁸

Es podia satisfer uns 10 o 12 creditors, seguint un criteri exclusivament temporal ("los més primers en temps"), però el resultat seria que els altres creditors restarien impagats, amb el perill de l'inici de processos davant la Reial Audiència. En realitat, però, gran part dels rèdits i emoluments de la Universitat de la vila havien estat segrestats el mateix any de 1659 i, mitjançant subhasta pública, destinats al pagament de la suma deguda. Al moment que va fer la seva intervenció el virrei —una intervenció a l'entorn de les concòrdies i els problemes del deute que es continuaria reivindicant fins a l'any 1702—, una lectura política (sempre més difusa i, per això, molt més carregada d'interessos locals) entrà en joc.¹⁹

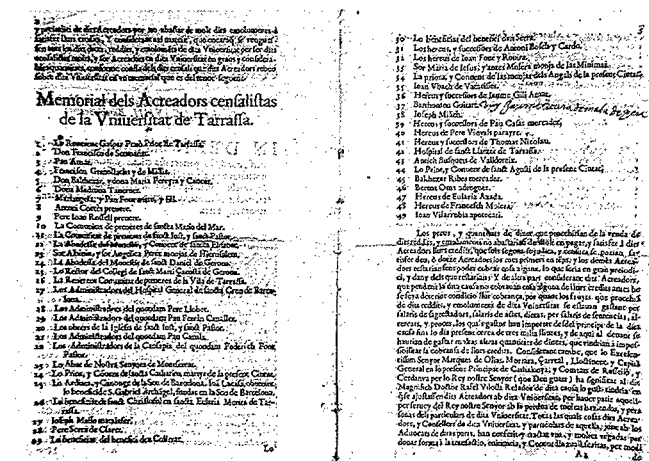
A la llum de la intervenció política, el problema s'altejava substancialment. Semblava que el deute havia estat quelcom implícit a la precocitat que havia mostrat la vila en el recolzament al monarca castellà durant la Guerra dels Segadors: l'assalt francès, l'epidèmia de pesta, la mateixa desaparició física dels consellers penjats a les muralles, les vexacions i presó de prop de tres-cents persones, tot això era presentat pel relator a la causa davant la Reial Audiència. La situació final havia estat que Terrassa, "essent aquella tant populosa en aquella hera, de tal manera que quedà despoblada de més dels dos terços dels naturals y habitants y aquexos tots han quedat pobres". L'actuació, però, dels virreis, des de 1654, rebaixant un terç dels donatius establerts sobre el terme fou insuficient, com ho fou la política d'exempció impositiva i de franquícies que portà a terme el Consell de la vila per ajudar a la repoblació del nucli urbà. Des d'aquesta primera lectura, les concòrdies successives de 1659, 1670 i 1702 sí que tingueren efectes tangibles; foren una recerca del recolzament de les autoritats barcelonines a la vegada que un mecanisme de control sobre el cos social de la comunitat, perquè el document de la concòrdia establia que qualsevol individu adscrit a un càrrec públic havia de lloar, signar i jurar el compliment del document, aspecte que contribuï a evitar enfrontaments interns en època de crisi.

La major part del deute acumulat per la Universitat de la vila provenia de la compra que s'havia fet del castell palau de Terrassa l'any 1621 i de l'endossament dels deutes previs del Gremi de Paraires al govern local l'any 1642.²⁰ Un element, però, que influï més determinantment sobre el tancament dels contractes d'ajornament dels pagaments fou la realitat que gran part dels membres que integraven el grup polític del consell de la vila posseïen censals i pensions no pagats per la Universitat. Aquest era el cas, per exemple, del pare Macià Guitart, a qui es devien 2.500 lliures l'any 1670, més 625 lliures per pensions endarrerides. També ho era el cas dels administradors de la pia causa de Pere Joan Llobet, el deute de la qual a la segona concòrdia pujava a 2.028 lliures, i que l'any 1728 arribarà a les 6.000 lliures. D'altres individus, com ara Pau Amat, Pau Font, Pere Vinyals, Pau Casas o Jaume Roura, es trobaven en una situació semblant.²¹

En qualsevol cas, si s'analitza la composició sociològica dels propietaris del deute contret per la Universitat de la vila, s'observa que el 46,9 % dels creditors de 1659 pertanyen a l'estament eclesiàstic; estament al qual es devien, l'any 1670, el 50,8 % dels censos endarrerits i un 48,4 % de les pensions. Però el biaix de l'anàlisi i les conclusions varien perceptiblement si s'introdueixen

factors de connexió entre la vida política local i el deute. Una anàlisi més detallada, doncs, permet adonar-se que el comptant principal dels censals *no pagats* correspon als deguts a institucions eclesiàstiques (entorn del 36,1 %). Les pensions endarrerides corresponents al mateix grup social són més del 40 % del total. Això contrasta amb el només 9 % de les pensions degudes a causes pies administrades per corporacions d'oficis tèxtils locals o per personal secular de la vila, sempre censurades per les visites pastorals a causa de la destinació "profana" que es donava als seus ingressos.²²

El principal mecanisme de solució del deute fou l'arrendament dels distints serveis municipals. Segons els documents notariais de les concòrdies, les sumes provinents d'aquests serveis havien de dipositar-se a la Taula de Canvi de Barcelona per lluir censals. Els ingressos per l'administració de la carnisseria de la vila eren de gran quantia i es constituïen en el principal recurs econòmic de la vila per tal de sufragar els deutes.²³ Tanmateix, el compliment de les condicions depengué, en última instància, de la voluntat política dels consellers de la vila. Per exemple, es recorregué expressament a la negociació de nous préstecs i censals, quelcom prohibit taxativament per les concòrdies; l'any 1680 s'acordà que totes les quantitats recaptades pels arrendaments passessin directament al clavari i no als electes de concòrdia; aquest fou un procediment d'urgència utilitzat almenys des de dates tan primerenques com 1661.²⁴

Memorial dels creditors censalistes de la Universitat de la vila de Terrassa. La relació presenta la graduació original dels pagaments. Una nota manuscrita adverteix la cessió d'una titularitat, pràctica molt freqüent a l'època. AHCT, Concòrdies de la vila de Terrassa. (Foto: AHC de Terrassa).

L'evolució del deute de la Universitat forana de Terrassa fou força diferent. El tret de major igualtat i solidaritat en els assaigs d'amortització de la càrrega de pensions i censals es constituï en el reflectiment d'un *modus vivendi* més comunal, que responia al control incontestat dels mecanismes de treball i de promoció social per part dels grans masovers. Els orígens del problema econòmic de la Universitat forana eren, a més, abordats de forma més realista i molt menys polititzada: la pesta de mitjan segle XVII i el manteniment de les morberies, juntament amb els allotjaments de soldats, havien iniciat el problema dels impagaments per part de la Universitat. En resposta, s'adoptà un remei dràstic i directe: s'establí un impost

proporcional, el vintè, que exigia la contribució d'una de cada vint parts del total de la producció de blats i d'altres cereals, vi i verema i algunes mercaderies anyals. En tot cas, la utilització d'una font d'ingressos tan important i rica indica l'existència d'una estratègia sense esquerdes ni desafeccions de cara a la resolució del deute, a la vegada que el control d'aquesta nova taxa esdevingué un mecanisme clau que permeté l'enlairament econòmic i la promoció social dels personatges que la gestionaren.²⁵

D'aquesta manera, si fins a l'any 1680 els arrendaments del vintè estigueren en mans de companyies de particulars, a poc a poc esdevingueren un instrument estratègic d'inserció al cos social de la forana per a un *parvenu* com Francesc Busquets i Mitjans. Originari de Valldoreix, s'acollí a la taba de l'arrendament, que disposava que "si se troba persona que dins certs anys desobligue a la present Universitat dels censals [que] fa y pensions deu dita Universitat se'ls consigne lo vintè". Amb aquesta clàusula, el vintè quedà sota control de Busquets i les seves fermances entre 1699 i 1715, alhora que es convertia en la figura determinant del bàndol austriacista més destacada del període a la forana i, ja durant la guerra, un dels individus cabdals al conjunt de Catalunya.²⁶

Si el creixement del prestigi social anà paral·lel, a la forana, amb el domini de les fonts de riquesa agrària, a la vila passà un procés similar associat a la pròspera estructura secundària. Des d'aquests supòsits, la importància del grup socioprofessional dels comerciants a la Universitat de la vila de Terrassa és innegable durant aquest període.²⁷ Entre 1660 i 1715 s'integren alguns personatges representatius d'aquesta categoria sociològica a l'elit, en relació amb la creació de companyies de fàbrica i comercialització de draps de llana. Com a d'altres zones catalanes, la participació dels comerciants en el govern local és un element de primera importància en la comprensió de l'estructura de poder que s'articula des de mitjan segle XVII i fins a la Guerra de Successió. Es tracta d'un conjunt professional d'individus no privilegiats, que tingueren una participació directa dins de la vida comunitària a través dels enllaços matrimonials o la xarxa més quotidiana d'interessos mercantils. No es tornaren, doncs, malgrat la seva riquesa singular i distintiva, en elements aliens al conjunt de la població com ho foren, per exemple, els sectors nobiliaris de Terrassa durant els segles XVI i XVII. La seva continuïtat dins del govern local evidencià la inalterabilitat del marc polític de la vila, a desgrat de la imparable evolució social i econòmica de què fruïren destacats membres dels seus rengles de poder. *Ciudadans honrats* de Barcelona i comerciants vindran destacats a Terrassa per individus com ara Pere Brichfeus, Fermí Rovira, Josep de Rovira o Abdó Pineda.

Brichfeus, originari de Castellterçol, és procurador de les rendes del monestir de Sant Cugat l'any 1700. Uns anys després, i fins al 1704, participa en una botiga de productes tèxtils amb el barceloní Miquel de Ramon i Tord. El mateix any, fent gala d'una creixent fortuna, nomena procurador el seu germà Jaume, mercader de Castellterçol. Des de 1703 controlava un dels arrendaments més productius de la vila: la carnisseria. Amb el temps desenvoluparà una activitat lligada a la concessió de crèdits al camperolat del terme i la venda de terres als païres de la vila. L'any 1713

és l'encarregat de l'administració de les rendes de l'Hospital de Sant Llàtzer. Brichfeus tindrà una carrera política fulgurant. L'any 1701 fou elegit síndic de Corts per Terrassa. L'any 1704 era electe conjunt de la concòrdia per la vila i terme de Terrassa.²⁸

Fermí Rovira, negociant i tauler de la Diputació del General a Terrassa, havia estat arrendador de la segona part de les imposicions de la vila de Terrassa entre 1670 i 1692 i de la meitat de l'impost de verema entre 1670 i 1679, com a receptor de l'obra de l'església del Sant Esperit. Malgrat els recurrents problemes causats per la seva deficient gestió, Rovira aconseguí mantenir-se en un lloc preeminent de les activitats de recaptació de la vila, almenys fins a l'any 1713; encarregat del capbreu de la vila de Terrassa, fou conseller diverses vegades.²⁹

D'altres noms sobresurten, com ara Abdó Pineda, notari i ciutadà honrat de Barcelona, capità militar i propietari del mas Mulet; Jacint Arch, arrendador, amb Francesc Busquets i Mitjans, dels forns de districte; Josep Poal; Josep Parés...³⁰

Al costat d'aquesta legalitat buscada en la solució del problema de les càrregues sobre les finances locals, el control del govern local sempre s'ajustà als maneigs de l'oligarquia de la vila. Dur-ne l'administració comportà sempre una extensa gamma de pràctiques que entraven dins del camp de la il·legalitat –un cop definit el que era "legal" per les ordinacions emanades de la Cancelleria–. La realitat dels mínims canvis d'actuació i control legal quedà palesa l'any 1702, quan un memorial anònim enviat a la Reial Audiència permet copsar que tots aquells inconvenients que motivaren la reordenació local de 1661 romanien plenament consolidats i pràctics: no es realitzaven definicions de comptes; les talles no eren equitatives; no s'executaven les resolucions del Consell; existia una manifesta parcialitat en el cobrament, els terminis i els mitjans de pagament dels impostos per part dels particulars; s'acusava el batlle i els principals consellers de convocar el Consell a llur voluntat.³¹

Finalment, una relació que acostuma a establir-se és la relativa al nivell de riquesa i al control del joc polític. En la comparació efectuada entre participants en el govern local i les relacions del pagament d'impostos com la talla, s'evitaren sempre els rumors acusadors i s'arriben a realitzar llistes sobre les persones que "se queixaran pagan massa, las noten ab un paper y las presente a concell lo qual delibera lo que-s deu fer". L'elevat nivell financer de la majoria de persones del grup dominant no ha d'emascarar la plausible realitat de diferències econòmiques, la qual cosa causaria dins de l'elit rectora una escala jeràrquica segons el major o menor accés al pagament de quantitats com a fermances dels arrendaments comunitaris o la bestreta de quantitats per al lluitament de censals. Sobre aquesta connexió entre elit i riquesa econòmica, interessa només destacar finalment que la penúria de l'època i la innegable injustícia –que s'escapa de la percepció de l'historiador, sotmès al caprici de la font administrativa documental– d'aquest aparell de poder provocaren protestes ocasionals. No se'n disposa de gaires testimoniatges, però se n'ha localitzat un d'especialment dramàtic, el de Joan Barba, camperol de la vila. Segons els testimonis, Barba començà a cridar a la plaça Major, "que no ere bé de

fer tall a la gent de la present vila de Tarrassa per pagar lo donatiu que la vila de Tarrassa ha fet al Rey... [tot això ho deia, mentre anava] per los carrés y plasses de la dita vila, ajuntant rollos de gent y conventícules y conmovent a motí lo poble. Y axí matex digué que qui li faria pagar lo tall la-y havia de pagar y, de tal manera havia conmogut lo poble, que ja se hera un rumor comú d'ell apoyant-li son dir... [per acabar afirmant un altre testimoni que Barba digué] 'pobra gent!' Y que en veurer que un home tenia quatre reals guanyats ab sa suor procuraven a destruhir-lo y acabar-lo".³²

Tot i això, la permanència i inalterabilitat dels components dels governs institucionals de Tarrassa és una conclusió incontestable. La desaparició física dels individus que controlaren el poder a les dues universitats de Tarrassa entre 1660 i 1720 jugarà sempre com a factor que pot esbiaixar les dades que qualsevol estudi sociològic pugui comptabilitzar. La repetició de noms i cognoms, la permanència de personatges amb dades biogràfiques pràcticament idèntiques pot proporcionar un argument afirmatiu sobre l'escassa influència de personal polític nou al marc local de govern. Una sèrie d'estratègies de reproducció en l'àmbit de poder permeten de reflexionar, però, entorn d'aquest tema.

Allò més característic del govern terrassenc, com el de moltes universitats de l'època, fou el fet que els mateixos insaculats eren els qui havien de completar les vacants produïdes durant l'anterior exercici. Aquesta circumstància feia possible la utilització de la preferència personal com a element molt determinant quan es tractés d'accedir a l'estrat dirigent. El lloc que ocupava cada personatge a la societat terrassenc de la fi del segle XVII quedava definit per un conjunt de relacions que l'articulaven com a component d'una família, un grup professional, uns interessos econòmics comuns i, a la fi, sobredeterminant-lo respecte al conjunt més ampli de la Catalunya coetània, la seva adscripció a la vila d'origen. Aquesta situació individual fou pràcticament invariable al llarg de l'època moderna; només se'n produïen alteracions i transformacions quan es desenvoluparen modificacions en l'estructura dels grups als quals es pertanyia. Un examen d'alguna de les esmentades estratègies permet extreure'n diversos elements de discussió.

Es troben habitualment evidències del caràcter hereditari dels càrrecs municipals durant tot el període analitzat. Malgrat que diferents reglamentacions del govern local havien centrat l'atenció en la necessitat de trencar la patrimonialització dels càrrecs d'administració a finals del segle XVI, les circumstàncies eren canviants però invariables a la segona meitat del segle següent. Si a la dècada de 1560 la patrimonialització era deslegitimada a l'àmbit terrassenc de la vila, era perquè es donava en el moment de formació del grup dirigent que havia de regir la vida de la Universitat urbana fins al començament del segle XVIII. L'efectivitat de l'experiència insaculadora no alterà substancialment el marc posterior d'administració. Interessa denunciar el restringit cos de jurats i consellers en el moment en què, en realitat, es passava d'un dirigisme accentuat, sociològicament molt heterogeni, a un dirigisme fonamentat en la preeminència dels paraires. L'any 1583, la mobilitat social a la vila era extrema i diversa; fins i tot, a la vigília de la Guerra dels Segadors i ja durant el conflicte

amb França, a la vila hi vivien 335 habitants catalans, 72 francesos casats i 74 francesos solters.³³ D'aquesta manera, entre la fi del segle XVI i la primera meitat del segle XVII s'assistí a la configuració d'un nou grup social hegemònic, les clarícies del qual ja són plenament perceptibles a les companyies armades durant la guerra a la vila.³⁴ A partir de la consolidació d'aquests grups familiars, llurs descendents es varen anar passant en herència un poder patrimonialitzat. La família fou el nucli bàsic d'integració social. Al marge de la família, l'individu es veié aïllat o desproveït de recursos econòmics que el distanciaven de la comunitat. Els paraires heretaven l'ofici en la pràctica i heretaven el senyal que distingia els draps. A partir d'aquest extrem, els beneficis de mantenir-se a l'estructura parental eren evidents; els fills de paraires, e. g., no pagaven per l'ús dels estricadors: "pagant lo pare sien franchs los fills si estan en sa casa".³⁵ En la mateixa direcció intervingué l'enlairament d'ennoblits com el notari Josep Peyret després de 1652, amb esment dels mèrits dels treballs i patiments per la comunitat rera l'aparença del favor reial.³⁶ Al moment cronològic d'aquest article, la realitat era la d'un grup fortament i sòlidament consolidat, pràcticament sense fissures i que s'havia format a partir d'apreciables estratègies de connivència i domini incontestat.

No s'heretaven només el llocs del consell. Hi havia càrrecs plenament alienats com els de corredor d'orella, lligat a les activitats comercials i que passava de pares a fills.³⁷ La revisió de les bosses d'insaculació era el moment adequat per renovar els membres de les famílies que componien l'elit. La selecció l'efectuaven els consellers "per tenir estos merament la elecció de inculcar en la bolsa las personas a ells ben vistas".³⁸ L'any 1702 és insaculat a la bossa de batlle Joan Amat i Sampsó, per mort "de altre Joan Amat y Sampsó, son pare". A les habilitacions de les bosses efectuades el 7 de febrer de 1706, per renúncia de Pau Llopart a la bossa de conseller terç, es nomena el seu fill Pau Llopart i Llobet; el mateix dia és insaculat Valentí Llonch per mort de Josep Llonch i Guanteres.³⁹ La modalitat d'escrutini, "el vot secret de escrutini de favas", permetia aquest accés als càrrecs per inclusió directa a les bosses d'insaculació, malgrat el qualificatiu de confidencialitat.

Pel que fa a l'exercici del càrrec, les irregularitats respecte de l'ordenació legal són visibles. Que un individu retingués un càrrec de govern no significava que exercís en persona. En ocasions hi havia un traspàs de la funció administrativa a menors d'edat o es prorrogava la jurisdicció més enllà dels anys específics de durada del càrrec.⁴⁰ D'aquesta manera, s'afermà un grup oligàrquic, el dels paraires i comerciants lligats al treball de la draperia. L'explícit de la diferenciació s'aprofunda en l'experiència de grup en separació i diversificació. Així es percep en un comentari sobre la confraria del Carme. Al consell de la confraria començà a fer-se evident la incongruència que existís solament una bossa per realitzar les insaculacions als càrrecs administratius de la confraria i es proposà fer-ne dues; se subratllà, d'aquesta manera, l'inici d'un allunyament entre els estrats socials, potser paraires pobres *versus* paraires rics o —com diu el document— "senyores" i "menestres".⁴¹

És perceptible, també, una relació directa entre patrimoni i oficis públics. La riquesa de Francesc Mitjans i Busquets,

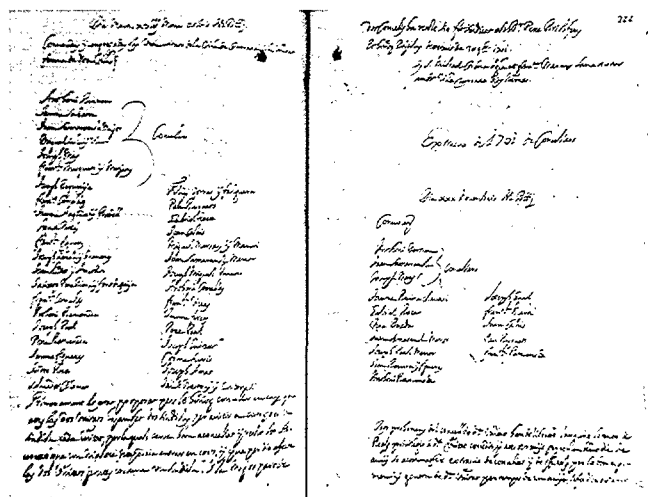
arrendatari durant 16 anys del vintè de tots els grans de la Universitat forana de Terrassa, li permet introduir-se en el grup de govern local. L'any 1700 havia estat síndic en un plet contra un seguit de terratinents oposats al pagament del vintè. L'any 1701 ja actua com a conseller terç.⁴² Tanmateix, amb la crisi soferta per la Guerra de Successió començarà a fer-se evident un canvi d'actituds, traduït en una desconexió entre l'estructura política i l'estructura econòmica pública en el joc institucional. A l'arrendament de la carnisseria de la Universitat forana per a l'any 1712, els consellers rebutjen llur responsabilitat personal, en tot allò que pogués afectar "los béns llurs propis". L'any 1713, Pau Busquets i el seu fill Valentí foren desinsaculats per llur negativa a signar un censal de la comunitat. Després de la guerra, l'esmentada dinàmica és quelcom plenament assumit als protocols d'arrendament, com a conseqüència directa de casos de manifesta insolidaritat econòmica apareguts en el si del grup de poder.⁴³ Això comportarà més novetats durant els anys de la Guerra de Successió, amb l'abandonament dels càrrecs públics per part d'alguns individus del grup dirigent, com s'esdevé l'any 1711.⁴⁴

Es pot concloure, doncs, aquesta perfecta adequació del poder general als interessos particulars. En tot cas, aquestes mínimes apreciacions necessiten d'una recerca perllongada en el temps i les fonts documentals. Les relacions particulars són difícilment detectables si no és a partir d'una pauta molt estricta de treball d'arxiu. Podríem parlar de relacions clientelars entre grups i és possible que també de fidelitats de grup per oposició a un altre grup. Allò més important, però, serà esbrinar el transcurs de les promocions personalistes i aquelles que aconsegueixen sobrepassar el tancat marc social.⁴⁵

Per últim, aquestes relacions que s'establien en el cos social dels administradors no foren completament legals, com s'ha insistit al llarg de l'article, però comportaren, sens dubte, una certa lògica semiinstitucionalitzada. En gran nombre d'ocasions s'ignoren, a la pràctica, les diverses legislacions fetes pel poder reial o les mateixes normatives d'administració local. Això permet comprendre aquestes relacions com a basades, fonamentalment, en elements de desigualtat o diferències de poder potser massa subtils per aparèixer a la documentació conservada. No hi ha lloc estricte per a les solidaritats referides a faccions polítiques. Primer actua l'interès entre membres de l'elit de govern i després el sentiment de comunitat davant qualsevulla força exterior. Aquestes semblen les preeminències fonamentals per articular les respostes del grup dirigent, sempre considerant que només en tercera instància aquest sector es mou per interessos que vagin més enllà, primer, dels propis i, segon, dels comunitaris.

Conclusions

Al llarg de l'època moderna es consolidà a Terrassa un grup dirigent fortament cohesionat per elements comuns com la professió (singularment els oficis tèxtils) o un nivell de riquesa superior a la mitjana de la població. Aquests elements materials contribuïren a la permanència en el poder de famílies que passaven llur dret d'insaculació de pares a fills. Si es considera, a més, el curs de les estratègies matrimonials, el cercle d'ampliació permetia la renovació efectiva dels càrrecs, encara que sempre en un grau ínfim.

Consell general de la vila i terme de Terrassa, celebrat el 13 d'octubre de l'any 1701, que nomenà síndic a la cort de Barcelona el doctor Pere Brichfeus. AHCT, Llibre de consells de la vila de Terrassa 1678-1715, f. 221v-222. (Foto: AHC de Terrassa).

Les solidaritats matrimonials obririen les portes (cas Brichfeus) i els parentius ja existents en formarien uns altres; l'interès material o de favor mantindria la relació harmònica al medi productiu. D'aquesta manera, s'assolí un alt índex de nepotisme al govern local de la Terrassa moderna. Els càrrecs venien articulats per famílies i nissagues, més que no pas per individus. S'havia produït un procés d'apropiació de les fórmules de pràctica del poder urbà –i de les categories socials de prestigi adjacents, malgrat que fossin mínimes, que les acompanyaven– a fi de transformar-les en propietat privilegiada i exclusiva. No s'ha pogut realitzar una investigació social aprofundida del nivell econòmic de cadascun dels membres d'aquesta elit dominant, però és una hipòtesi positiva el fet que les diferències degudes a l'origen social no fossin tant superades dins del marc institucional com inexistents ja de bon començament, per la senzilla raó que aquest marc governatiu s'havia convertit –en un procés de llarga duració– en patrimoni d'una minoria. Minoria que devia posseir un nivell econòmic elevat, ja que s'enfrontava contínuament al rescabament de deutes comuns de la Universitat amb aportacions monetàries pròpies.

Davant aquesta situació, els diferents mecanismes d'intervenció reial sobre el govern de la Universitat de la vila de Terrassa foren debades. No tingueren cap importància decisiva durant el període 1660-1715. El marc comunitari de l'elit dirigent se sentí sempre amb força per convertir en no-res fins i tot les ordres emanades de la cancelleria virregnal. Això s'ha vist clarament amb l'intent d'introducció de nous càrrecs l'any 1661.

El comportament polític dels dirigents de la Universitat forana de Terrassa fou sempre més accentuadament exclusivista que el de la Universitat de la vila. Un grup reduït de grans hisendats governaren permanentment sobre el conjunt d'habitants de l'extens terme que envoltava la vila de Terrassa. Dins d'aquesta estructura més tancada, més evidents foren les estratègies de reproducció del grup en el poder. La Universitat forana sempre mantingué un comportament més legalista i igualitari per tal com es mantingué inalterada una estructura familiar jeràrquica entorn de les

masies, només renovada dèbilment i ocasionalment per la població establida a les diferents i històriques sagreres i carrers.

Només la intervenció efectiva de l'autoritarisme reial després de la calamitosa Guerra de Successió permeté superar aquesta situació de patrimonialització dels càrrecs públics. Això, en definitiva, no fou obra exclusiva de la repressió i la imposició militar. A mesura que transcorria la Guerra de Successió, l'elit dirigent de Terrassa començà a perdre gran part de la seva empena comunitària. La negativa a garantir les despeses del Consell de la Universitat amb els cabals propis, en un període de guerra, implicà una separació efectiva entre l'esfera de govern polític i els interessos econòmics. La nova articulació posterior al trauma bèl·lic permeté diversificar els individus que detentaven el poder polític de la localitat. Es començava a ultrapassar l'estret marge dels grups familiars determinants. La constitució de l'ajuntament de tipus borbònic fou, però, l'articulació d'una estructura de govern penetrada per una pregona separació entre societat civil i Estat. El canvi o variació, s'insisteix, també requerí el precedent fenomen de desarticulació de l'interès polític respecte de l'interès econòmic de l'elit dirigent. Es produí una mena d'abdicació del poder de l'elit a mans d'un govern que sobrepassava el nivell local, però que mantenia l'ordre públic. Les experiències de Brichfeus i de Busquets, elements estranys al marc local abans de la Guerra dels Segadors i marcadament implicats en el bàndol perdedor de 1714, és paradigmàtica. No pas fortuïtament representaren el grau més alt de connivència possible entre política i diners, entre actuació pública i finiment del deute. Són els personatges que prosperen a la segona meitat del segle XVII i aquells que més s'identifiquen amb els futurs perdedors; d'ací la seva trajectòria fugaç i efímera.

En aquest sentit, insistint sobre aquesta connexió, l'exercici del poder significà una font de beneficis per a les persones que el detentaren. No es pot oblidar que exigí, tanmateix, sacrificis monetaris o personals determinants en els moments de crisi. El mateix interès econòmic que s'amagava darrere de l'estructura del govern local (arrendaments, censals, talles) provocà, de vegades, conflictes molt greus d'oposició de la població contra l'elit que la representava. Foren, malgrat tot, conjuntures rares i no suposaren una deslegitimació de la classe dirigent als ulls de la comunitat.

NOTES

- J. VENTALLÓ, *Tarrasa antiga y moderna*. Terrassa, 1879; J. SOLER, *Monografia de la parroquia de Sant Julià de Altura*. Terrassa, 1893; J. SOLER, *Monografia de la Iglesia Parroquial de Tarrasa*. Barcelona, 1898; S. CARDÚS, *Terrassa durant la Guerra Separatista dita dels Segadors*. Terrassa, 1971. Més recentment, vegeu la interpretació política feta a M. SOLÉ, "El marc institucional i polític de la Terrassa Moderna", *Terme*, 4 (1989), p. 26-42.
- M. SOLÉ, "L'organització municipal a la Terrassa moderna: s. XV al s. XVIII" dins *Història de Terrassa*. Terrassa, 1987, p. 205-210 i 215-217; T. CARDELLACH, *Arxiu Històric municipal de Terrassa (s. XIV-XVIII)*. Catàleg i anàlisi del contingut, treball final del Màster d'arxivística. Terrassa, 1991.
- AHCT [Arxiu Històric Comarcal de Terrassa], *Llibre de Consells de la Universitat de la vila de Terrassa, 1658-1678*, f. 49-49v i 59-59v.
- J. VENTALLÓ, *Tarrasa antiga y moderna*, p. 252-253
- AHCT, *Llibre de Consells de la Universitat de la vila de Terrassa, 1678-1715*, f. 173.
- La major part de la informació que segueix està extreta del *Público manifiesto en respuesta de las dudas dadas por la Real Sala del noble don Joseph de Alòs, que justifica la inocencia de Joseph Mas, Pelayre*, Barcelona, Rafael Figueró, 1717 -imprès-; conservat a AHCT, *Ordres, 1700-1717*. Vegeu, també, AHCT, *Protocolos*, notari Joan Puig, *Decimum quartum manuale*, f. 127v. Sobre J. Mas, fet batlle durant l'anomenament massiu i forçós, segons el mateix Mas, de 1713, veg. P. VOLTES, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria*. Barcelona, 1963, vol. I, p. 139-140.
- La caracterització sociològica dels voluntaris és, tanmateix, difícil. Un testimoniatge afirmà que entre els guerrillers eren "dos hòmens que habitaven en la present vila, y ara són morts, y quatre hòmens forasters, tots ab armas"; AHCT, *Protocolos*, notari Joan Puig, *Decimum sextum manuale*, f. 27v-28.
- Veg. AHCT, *Protocolos*, notari Joan Puig, *Decimum tertium manuale*, f. 74v i 413v.
- AHCT, *Protocolos*, notari Joan Puig, *Decimum septimum manuale*, f. 2.
- AHCT, *Documentos històrics*, 1707-1716, dates citades.
- Havia renunciat a la seva insaculació ja l'any 1712; veg. AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1678-1715*, f. 391v.
- Busquets i Mitjans, que arribà al grau de coronel, acabà exiliat a Viena. Sobre aquest personatge i sobre Brichfeus, veg. l'article de G. STIFFONI, "Un documento inédito sobre los exiliados españoles en los dominios austríacos después de la Guerra de Sucesión", *Estudios. Revista de historia moderna*, 20 (1991), p. 7-55 (espec. p. 25, 28 i 46). També, S. SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nación catalana*. Barcelona, 1905, p. 624.
- S. SANPERE, *Fin de la nación catalana*, p. 181-182 i 261-262. J. ALBAREDA I SALVADO, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*. Barcelona, 1993, p. 176 i 193, per exemple, aporta testimonis dissemblants.
- Sobre els orígens del deute, consulteu els preàmbuls de les *Concòrdies*. Informació addicional la proporciona el "Memorial dels que ha gastat la vila de Tarrassa per lo sarvey de Sa Magestat Déu lo guarde en les guerres presents" (AHCT, *Memorials*, s. XV-XIX, c. 1644) i els memorials presents al Consell d'Aragó després de la guerra: ACA [Arxiu de la Corona d'Aragó], *Consell d'Aragó*, llig. 211, doc. 29 i llig. 305, doc. 8. La situació global, en una perspectiva de llarga durada, queda plasmada en una representació feta a Carles III quasi un segle després: "Se nota per memòria, y poder si és menester, lo origen y fatal desgràcia de est miserable poble de Tarrassa y lo aber viscut y continua ab los tants atrasos que està divent als acreadors fou son principi ab la derrota de crema, pèrdua de vidas, ommas y asiendas: lo any 1640 que Barcelona era dels francesos... [restant establert el deute en] preu de 31 o 33 mil lliuras poch més o manco... [la qual cosa portà a la venda del castell palau] que fou las millors prenas que tenia est comú y encara se deuran de preus de censals 15 o 16 mil lliuras, de pentions no se sab però se dexa de considerar que serà cosa de 60 o 70 mil lliuras més o menos..." (AHCT, *Memorials*, s. XV-XIX, memorial datat el 14 de gener de 1761).
- AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1658-1678*, f. 17v.
- Fou el virrei de Mortara qui concedí llicències d'importació de mercaderies franceses als Fizes l'any 1658 i autoritzà, posteriorment, la venda del castell palau per la Universitat de la vila, operació destinada a extingir el deute acumulat. Veg. J. SOLER, *Cent biografies tarrassenques*. Barcelona, 1900, p. 66. L'actuació dels virreis també havia estat fonamental en el moment de la creació de censals a començaments del segle XVII per finançar l'embranchida inicial dels sistemes de comercialització autònoms de la producció tèxtil terrassenca, veg. ACA, *Reial Cancelleria*, reg. 5504, f. 22 i reg. 5492, f. 153; també, J. VENTALLÓ, *Tarrasa antiga y moderna*, p. 221-237.
- La primera proposició realitzada al Consell de la vila sobre un ajustament amb els creditors la trobo el 12 de novembre de 1658; el 3 de febrer de l'any següent, la concòrdia era ja un fet (AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1658-1678*, f. 7 i 13). AHCT, *Concòrdies, 1433-1779*, *Concòrdia entre la Universitat de la vila de Terrassa i els creditors censalistes*, 19 d'octubre de 1659 (impresa).
- Més especificacions sobre aquests expedients es troben a AHCT, *Llibre de definició de comptes de la Universitat de la vila, 1658-1698*, f. 29-30, v.g.
- Aquesta tercera i última concòrdia de 1702 ja es preparava des de l'any 1692 (veg. AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1678-1715*, f. 125), la qual cosa és indicativa del caràcter fluctuant, menys decidit i complex de la vila a l'hora de fer front al pagament dels deutes. Sobre la composició del deute de la Universitat de la vila i terme de Terrassa també incidí el dret del quint demanat per la monarquia des de l'any 1599; aporto informació al respecte a B. HERNÁNDEZ, "Un assaig de reforma del sistema fiscal i financer de la monarquia a Catalunya: l'impost del quint sobre les impositcions locals, 1580-1640": *Manuscrits*, 14 (1996), p. 305 i 311.
- AHCT, J. I. RODÓ, *Memorias de la antigua ciudad de Egara situada en Cataluña en el lugar donde lo está la villa de Tarrasa, con otras varias noticias pertenecientes a la Historia Eclesiástica y a la del Reyno de España y muy particularmente del Principado de Cataluña*, ms. incomplet del segle XIX, p. 189.

21. Vegeu AHCT, *Concòrdies*, 1433-1779, *Segona concòrdia de la Universitat de la Vila de Terrassa amb els seus creditors*, 26 de març de 1670 (còpies manuscrites) i ADB [Arxiu Diocesà de Barcelona], *Visites pastorals*, vol. 74, f. 425-426 i 445-448.
22. ADB, *Visites pastorals*, vol. 58a, f. 88 (confraria de Sant Antoni Abat) i vol. 72, f. 11 (marmessors de la causa pia de Llobet). Per a les relacions sociològiques, s'han de consultar les concòrdies i el *Llibre de la Concòrdia de la Universitat de la vila de Terrassa*, conservat a l'AHCT, que inclou la concòrdia de 1702.
23. Veg. AHCT, *Llibre de definició de comptes de la Universitat de la vila de Terrassa, 1658-1698*, f. 105-107v, 163 i 180. En el maneig de les dades proporcionades per la documentació de l'època s'ha de considerar sempre la variació dels continguts-argent de la moneda de compte (un exemple colpidor sobre aquesta necessària precaució es pot veure a AHCT, *Processos*, procés de data del 24 d'abril de 1659).
24. AHCT, *Requestes*, requesta de 7 d'agost de 1661; *Ibid.*, *Consells de la Universitat de la vila, 1678-1715*, f. 30v.; *Ibid.*, *Protocols*, notari Joan Puig, *Decimum quintum manuale*, f. 174v-176 i 178v-181v.
25. La taxa es mantindria, malgrat els intents de Sabadell per apoderar-se de tres parròquies del terme i de privar la Universitat forana de part dels mitjans de superació del deute (veg. el memorial conservat a ACA, *Reial Cancelleria*, intrusos, reg. 150, f. 124-126).
26. AHCT, *Llibre de Consells de la Universitat forana de Terrassa, 1685-1719*, f. 5, 23v, 68v i 73; *Ibid.*, *Llibre del Batlle de Terrassa, 1677-1684*, nota del 7 d'agost de 1680.
27. Penso que s'ha de relacionar una mobilitat social més accentuada amb la progressió de les posicions austriacistes personals (Brichfeus i Busquets en són paradigmàtics). De manera diferent, la més gran mobilitat social de la vila no conduiria necessàriament a una postura política determinada i uniforme, però sí que afectaria l'adopció d'estratègies més radicals de superació dels drets jurisdiccionals privats i tradicionals que impedia la lliure disposició dels recursos de la Universitat de la vila: així els delmes o les senyories seculars i eclesiàstiques (veg. ACA, *Reial Cancelleria*, reg. 5563, f. 256v-270v; AHCT, *Protocols*, notari Joan Puig, *Decimum septimum manuale*, f. 103-103v; J. SOLER, *Monografia de la parroquia de Sant Julià de Altura*, p. 69-71; S. CARDÚS, *Terrassa durant la Guerra Separatista*, p. 103-113).
28. Sobre els seus orígens, consulteu J. CARRERA I PUJAL, *La vila de Castelletgerçol*. Barcelona, sense data, p. 204-205. És un personatge molt present a la documentació local de l'època. Les dades més destacables que proporciono provenen d'AHCT, *Protocols*, notari Miquel Palaudàries, *Manual 1698* (f. 93v) i *Manual 1700* (f. 104); notari Joan Puig, *Primum manuale* (f. 242-244v), *Quartum manuale* (f. 163 i 298-299), *Septimum manuale* (f. 91), *Duodecimum manuale* (f. 51-52v i 253), *Decimum tertium manuale* (f. 10v). AHCT, *Consells de la Universitat de la vila de Terrassa, 1678-1715*, f. 166v-167v, 221, 222, 248-250. AHCT, *Llibre de pòlisses del clavari de la vila, 1684-1708*, f. 154 i 170-170v. Sobre la seva presència a Corts, veg. M. J. ESPUNY, "L'assistència a la Cort General de Catalunya d'una vila reial: el cas de Sabadell (segles XIV-XVIII)", dins *Les Corts a Catalunya. Actes del congrés d'història institucional*. Barcelona, 1991, p. 206.
29. AHCT, *Llibre de definició de comptes de la Universitat de la Vila de Terrassa, 1697-1737*, f. 32v-34, 44-47 i 155. AHCT, *Protocols*, notari Honorat Sunyer, *Manuale* (f. 19v-20); not. Rafel Soler, *Manual segon* (f. 78v), notari Joan Puig, *Secundum manuale* (f. 14). AHCT, *Requestes*, requesta de data 11 d'octubre de 1700. AHCT, *Llibre del batlle, 1677-1684*, notes datades al 30 de juny 1679 i 6 de novembre de 1679. AHCT, *Documents històrics*, 1701-1716, document de 26 de juliol de 1710.
30. Fóra interessant contrastar aquests noms, les nòmines de personal polític de la vila i la producció drapera bollada d'alguns d'aquests personatges conservada a l'ACA, *Generalitat*, Drets del General, capses i carpetes D-25/968, D-64/1643-1646, D-91/1979-1982, D-104/2126-2129, D-31/1153-1154 i D-104/2130-2132, per al període 1662-1701.
31. AHCT, *Memorials*, s. XV-XIX, memorial datat l'any 1702.
32. AHCT, *Processos*, procés de data 11 de juny de 1663. Si l'exemple és de data primerenca en la cronologia, la situació empitjorà durant els anys de les guerres amb França i de Successió: s'arribaria, per causa del trànsit de soldats, a casos com el de Joan Pons, obligat l'any 1714 a alimentar-se únicament amb mel robada, en veure's forçat a abandonar casa seva "no tenint ni trobant-se en ella pa ni cosa que menjara, si bé ple de molta misèria" (AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1678-1715*, f. 61v).
33. N. SALES, *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*. Barcelona, 1989, p. 103. AHCT, J. I. RODÓ, *Memorias de la antigua ciudad de Egara*, p. 169, parla per l'any 1631 de l'expulsió dels forasters establerts sense permís i de la revocació de les ordenances afavoridores de la immigració. Les xifres provenen d'una anotació manuscrita a una circular enviada el 14 de febrer de 1639 (AHCT, *Ordres, 1575-1698*, data citada).
34. AHCT, J. I. RODÓ, *Memorias de la antigua ciudad de Egara*, p. 186-187. S. CARDÚS, *Terrassa durant la Guerra Separatista*, p. 50.
35. AHCT, *Protocols*, notari Joan Puig, *Primum manuale*, f. 25.
36. ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 306, document 13 (any 1653).
37. AHCT, *Consells de la Universitat de la vila, 1678-1715*, f. 35 (28 d'agost de 1681).
38. AHCT, *Protocols*, Joan Puig, *Septimum manuale*, f. 25v (10 de gener de 1707).
39. AHCT, *Consells de la Universitat forana, 1685-1719*, f. 88v (21 de febrer de 1702) i 109-109v (data citada), respectivament.
40. Vegeu-ne diferents exemples a AHCT, *Protocols*, not. Joan Puig, *Quartum manuale*, f. 253 i 255-255v.
41. AHCT, *Consells de la Universitat de la Vila, 1678-1715*, f. 31v. Una part dels encarregats de la nova regulació, sobretot el prior, el conseller en cap i el mateix Josep Rovira, s'oposarà a una mesura que veien radical i desestabilitzadora. Finalment l'afer passà del petit comitè al consell (*ibid.*, f. 35).
42. AHCT, *Consells de la Universitat forana, 1685-1702*, f. 77 (31 de gener de 1700), 81v (6 de gener de 1701) i 88v (21 de febrer de 1702). Veg. AHCT, *Protocols*, not. Joan Puig, *Decimum tertium manuale*, f. 147-154 (3 d'agost de 1713).
43. AHCT, *Consells de la Universitat de la Vila, 1678-1715*, f. 411v-412. L'any 1704 s'havia acordat desinsacular els membres del govern local que no signessin la preceptiva obligació de responsabilitat monetària de les concòrdies (*Ibid.*, f. 254v). AHCT, *Protocols*, notari Joan Puig, *Undecimum manuale* (f. 286v-287), *Duodecimum manuale* (f. 151) i *Decimum octavum manuale* (f. 14v).
44. AHCT, *Protocols*, notari Joan Puig, *Undecimum manuale*, f. 83v-85, Joan Aurell i Ametller s'excusa de la no-assistència als consells de la Universitat perquè no havia prestat jurament, encara que deixa percebre conflictes interns al Consell quan afegeix que el conseller en cap li havia dit que no "acistís ni intervingués en aquells [consells]".
45. Quan un escrivà de la Reial Junta de Govern del Principat alerti els consellers sobre l'arribada a Barcelona d'un memorial de greuges contra el Consell de la vila —d'una manera que recorda el que ja havia passat l'any 1661—, un es podria imaginar l'extensió de les solidaritats terrassengues a l'àmbit supralocal; el cognom del buròcrata sembla, però, de família natural de Terrassa (AHCT, *Documents històrics, 1707-1716*, document de data 21 de març de 1716).